

подходов к изучению работы библиотек как субъектов информационной деятельности; адаптации и внедрения международных стандартов ISO 2789:2013 и ISO 11620:2008; разработки национальных стандартов по библиотечной статистике и оценке работы библиотек; пересмотра номенклатуры показателей и унификации форм постоянного государственного статистического наблюдения, подготовки методических документов по организации статистических исследований в библиотеках, проведения цикла научно-методических мероприятий для библиотечных специалистов.

УДК 023.25:378(477)

Петрова Л.

д-р пед. наук, проф. кафедри документознавства та управління соціальними технологіями НАКККІМ

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

У статті розкрито проблеми підготовки фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство». Визначено, що стан справ вимагає модернізації системи спеціальної підготовки фахівців для бібліотек України. Запропоновано концептуальну модель управління підготовкою інформаційного менеджера бібліотечних систем і технологій, що поєднує змістово-цільовий та організаційно-технологічний блоки.

Ключові слова: інформаційний менеджмент, освіта, підготовка фахівців для бібліотек.

The article deals with the problem of training for the specialists “Book science, librarianship, bibliography science”. It was determined that this condition requires modernization of special training for specialists for libraries of Ukraine. It is proposed the conceptual model of information management training manager of library systems and technologies that combines in content-targeted, organizational and technological power.

Keywords: information management, education and training for library specialists.

В статье раскрыты проблемы подготовки специалистов по специальности «Книговедение, библиотековедение, библиографоведение». Определено, что система специальной подготовки специалистов для библиотек Украины требует модернизации. Предложена концептуальная модель управления подготовкой информационного менеджера библиотечных систем и технологий, сочетающая содержательно-целевой и организационно-технологический уровни.

Ключевые слова: информационный менеджмент, образование, подготовка специалистов для библиотек.

Утвердження інформаційного суспільства та притаманного йому феномену глобальних соціальних комунікацій актуалізували проблему удосконалення вищої освіти в Україні, зокрема підготовки висококваліфікованих фахівців для бібліотечно-інформаційної сфери. Початок ХХІ століття змістив цільові акценти в діяльності сучасних бібліотек. Саме вони, максимально використовуючи інформаційні ресурси, найбільш ефективно забезпечують доступ до інформації кожній людині, сприяють входженню України в світове інформаційне співтовариство, зберігають та примножують інтелектуальний потенціал українського суспільства. Традиційно сталий професійний простір бібліотечної справи, який існував довгий час практично без змін, зазнав кардинальних трансформацій, обумовлених динамікою розвитку макро- і мікросередовища.

Отже, перед системою вищої освіти України постали нові завдання, які досі чекають свого вирішення. Нагальною потребою є модернізація системи спеціальної підготовки фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» та відповідно системи безперервної їх освіти. Проблему конструктивних змін, які необхідно впроваджувати в систему вищої освіти, досліджували такі українські вчені, як І. Давидова, В. Ільганасва, Н. Кушнарєнко, В. Скар, М. Слободяник, Л. Філіпова, А. Чачко, І. Шевченко та ін.

На думку дослідників, пріоритетним у підготовці фахівців бібліотечно-інформаційної сфери повинно стати: розвиток творчих здібностей і високого рівня інтелекту, компетентності та комунікативності, мобільності та адаптованості до ринкових умов, досконале знання і володіння новими інформаційними технологіями. Такий підхід відповідає основним кваліфікаційним вимогам щодо підготовки спеціалістів нового тисячоліття та є адекватним моделі загального розвитку вищої школи України. Так, Всесвітня декларація про вищу освіту для ХХІ століття розглядає як основне завдання просування, створення та розповсюдження знань шляхом дослідницької діяльності, заохочуючи та розвиваючи природно-наукові і технологічні розробки, дослідження в галузі соціальних і гуманітарних наук, творчу діяльність.

Практика навчально-виховного процесу у вищій школі свідчить, що нова його концепція тільки формується, а проблеми організації навчального процесу залишаються. Головним недоліком навчальних і культурно-виховних заходів та, відповідно, розроблених програм є їхня традиційна спрямованість на «надиктовування» і

«втискування» інформації в студента, слабка підготовка в галузі комп'ютерних технологій у бібліотечних та інформаційних системах [1]. Вихід із ситуації, що склалася, у максимальному ініціюванні творчих можливостей, сприянні розвитку професійного пошукового мислення, самоосвіти, самовихованню, самовдосконаленню, забезпеченні умов для самореалізації майбутнього молодого фахівця, а також забезпеченні ґрунтовної техніко-технологічної підготовки.

Актуальність спеціальності «інформаційний менеджер бібліотечних систем і технологій» (у минулому – бібліотекар-бібліограф вищої кваліфікації) в умовах цивілізаційного розвитку України та інформатизації всіх сфер суспільно-економічного розвитку не викликає сумнівів. Водночас це зумовлює нагальну потребу розширення її компетенції, вимагає реформування системи спеціальної підготовки і безперервної освіти. Безумовно, повноцінна сучасна освіта неможлива без єдності та взаємодії гуманітарної і технологічної складових праці та професіоналізації бібліотечних менеджерів. Водночас необхідно враховувати специфіку спеціальності «інформаційний менеджер бібліотечних систем і технологій», в якій повинні гармонійно поєднуватися інформаційний та управлінський складники.

В основу системної організації навчання майбутніх фахівців за наявними сьогодні трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст, магістр – необхідно вкласти новий зміст, адекватний сучасному інформаційному та соціально-економічному розвитку суспільства, органічно пов'язати його з інноваційними технологіями навчання, когортою творчих педагогів, техніко-технологічним забезпеченням навчально-виховного процесу. Цей підхід зумовлює прийняття положення про те, що підготовка інформаційного менеджера повинна враховувати сучасні реалії функціонування організації чи підприємства в умовах інформатизації суспільства та ринкової економіки, бути спрямованою на вивчення інформаційно-управлінського циклу дисциплін [1; 2].

Однією з найважливіших проблем на сьогодні залишається забезпечення професійно-творчого зростання майбутнього фахівця. Організація навчально-виховного процесу, яка існує, не створює умови для розвитку творчих здібностей у студентів. Практика свідчить, що сформовані у студентів протягом навчання у ВНЗ знання, уміння та навички не завжди дозволяють йому успішно продовжити роботу в умовах сучасного бібліотечно-інформаційного закладу, насамперед за рахунок низького рівня творчого потенціалу молодого спеціаліста, слабого знання можливостей нових інформаційних технологій, вмінь

та навичок користування прикладними програмами. Серед причин такого становища – застаріла матеріально-технічна база комп'ютерних класів, недостатній рівень кваліфікації викладачів для проведення занять із використанням нових інформаційних технологій у бібліотечно-інформаційній діяльності.

Забезпечення процесів відбору, навчання, становлення майбутніх фахівців вимагає розробки інноваційних методичних та організаційних форм навчання, які б сприяли розвитку здібностей і компетентності, оволодінню навичками організації та управління, спрямовували на критичний і творчий аналіз стану справ, формували незалежне мислення. Пріоритетним напрямом у підготовці інформаційних менеджерів поряд із фундаментальним вивченням загальнопрофесійних і профілюючих дисциплін, повинно стати формування професійно-творчого потенціалу стимулювання до науково-дослідницької діяльності, створення умов для розвитку індивідуальних творчих здібностей, мотивації та готовності до безперервної освіти і самоосвіти.

Відповідно до нових вимог щодо проектування освітніх систем та потреби підвищення якості професійного навчання в умовах інформатизації суспільства розвиток вищої освіти повинен спиратися на психолого-педагогічну основу формування творчого потенціалу особистості в навчально-пізнавальній діяльності. Вирішення цього завдання можливе за умови залучення творчих педагогів, упровадження інноваційних технологій навчання та відповідного техніко-технологічного середовища.

Серед сучасних педагогічних технологій, що забезпечують високий рівень професійно-творчої підготовки інформаційного менеджера, найбільш ефективними вбачаються такі:

- індивідуальний підхід з метою визначення творчих здібностей студентів та формування потреб у професійно-пізнавальній діяльності;
- співпраця викладачів і студентів з метою реалізації професійно-пізнавальної діяльності;
- формування професійної зацікавленості майбутніх спеціалістів у творчій і пізнавальній діяльності;
- широке використання сучасних техніко-технологічних засобів у процесі навчання;
- позитивне сприйняття інновацій у навчально-пізнавальній діяльності та задоволеність процесом навчання у ВНЗ;
- раціональне поєднання навчання і самоосвіти.

Ефективність професійно-творчої підготовки студентів значною мірою залежить від виваженого використання зазначених технологій та їхнього впровадження в практику. Реалізація цього завдання можлива шляхом оновлення змісту сучасної освіти та розробки концептуальної моделі освітньої системи професійного навчання інформаційного менеджера. Створена модель повинна ґрунтуватися на психолого-педагогічних основах формування творчого потенціалу особистості. Зокрема, забезпечувати в навчальному процесі розвиток інформаційної творчості як особливого виду мислення, спрямованого на вирішення проблемних завдань, виявлення творчих здібностей студентів, впровадження нових інформаційних технологій, які сприяють професійно-творчій підготовці майбутнього фахівця.

Нова модель освітньої системи професійного навчання потребує певних змін у структурі і змісті навчальних дисциплін. Важливо, щоб розробка навчальних програм спиралася на реальні проблеми, які вирішуються в умовах сучасної бібліотеки, а викладання дисциплін спрямовувалося на забезпечення розвитку інноваційного мислення і практичних навичок його застосування, критичного осмислення отриманих знань і генерування пошуково-перетворюючих ідей на основі використання інформації.

В основу системної організації навчання майбутніх фахівців необхідно вкласти новий зміст, адекватний рівню інформаційно-комунікаційного розвитку суспільства, органічно пов'язати його з інноваційними технологіями навчання, когортою творчих педагогів, техніко-технологічним забезпеченням навчально-виховного процесу. Цей підхід зумовлює прийняття положення про те, що навчально-виховний процес повинен враховувати сучасні реалії функціонування бібліотеки в умовах інформатизації суспільства та ринкової економіки, бути спрямованим на вивчення інформаційно-управлінського циклу дисциплін у поєднанні з регулярним проведенням тренінгів проблемного характеру на базі комп'ютерних класів.

Водночас навчально-виховний процес повинен враховувати предметно-змістові аспекти функціональної підготовки бібліотечних фахівців як спеціалістів інформаційної сфери, які вже склалися в певну систему. Нові можливості для удосконалення цієї системи надає створення концептуальної моделі організації підготовки бібліотекарів, що дозволяє перейти на вищий рівень аналізу та осмислення наявного стану їх підготовки як упорядкованої сукупності взаємодіючих процесів. Важливим аспектом моделювання комплексної системи підготовки

бібліотечно-інформаційного фахівця є структуризація основних системних заходів, що здійснюються та утворюють сукупність постійно повторюваних дій, забезпечуючи змістово-цільові параметри навчально-виховного процесу. Серед них найбільш важливими системними властивостями є такі:

- системна цілісність навчально-виховного процесу: він реалізується як єдине ціле завдяки упорядкованим навчальним планам і програмам;

- системна структурованість: навчання складається з окремих процесів, кожен з яких реалізує поставлені цілі і завдання, без об'єднання яких у межах ВНЗ вони не будуть за своїми властивостями ідентичними до всієї системи;

- взаємозв'язок: усі елементи навчально-виховного процесу взаємопов'язані між собою та впливають один на одного своєю наявністю у системі та загалом визначають кінцевий результат діяльності;

- конвергентність: має місце взаємопоєднання та взаємопроникнення складників процесу навчання, що надає нових системних властивостей загальному спрямуванню навчально-виховного процесу до визначених цілей;

- відкритість: властивість складників навчально-виховного процесу адекватно реагувати на соціальні, економічні, політичні, культурні зміни макросередовища;

- адаптивність: можливість адаптуватися до змін, що відбуваються у внутрішньому середовищі ВНЗ та його зовнішньому оточенні.

Визначені основні системні властивості навчально-виховного процесу утворюють концептуальне підґрунтя для розробки концептуальної моделі управління підготовкою інформаційного менеджера бібліотечних систем і технологій, що поєднує змістово-цільовий та організаційно-технологічний блоки.

Змістово-цільовий блок моделі у свою чергу складається з цілеспрямованих заходів, що визначають та підсилюють вектор управлінського впливу на реалізацію процесу підготовки фахівців, деталізуючи його в конкретних завданнях, ґрунтується на ідентифікації місії ВНЗ та цілей його діяльності.

Організаційно-технологічний блок моделі управління підготовкою інформаційних менеджерів включає два комплекси процесів.

Організаційний комплекс об'єднує безпосередньо процеси управління організацією навчання, спрямовані на його забезпечення та удосконалення. У комплексному поєднанні вони визначають, спрямовують, підтримують, удосконалюють та стимулюють організацію підготовки фахівців. Саме цей комплекс відображає механізми управління навчально-виховним процесом, до якого відповідно визначаються мета, критерії, ресурси і методи управління.

Особливість цього комплексу полягає в поєднанні централізованого і децентралізованого управління навчально-виховним процесом, що дозволяє визначити сукупність дій, спрямованих на досягнення запланованого, регулювати структуру і ресурси, необхідні для підготовки інформаційних менеджерів. Зауважимо, що цей підхід можливий тільки за наявності середовища, в якому інтегруються людські, інформаційні і технологічні ресурси.

Важливо, щоб управління обов'язково базувалось на пріоритеті якості, що обумовлює найбільшу значущість якісних параметрів управління навчальним процесом, зокрема високу якість отримуваних студентами знань. Ідеї якісного підходу до процесів у організаціях та класифікації цих процесів ґрунтуються на міжнародних стандартах ISO 9000:2000 [3].

Другий (технологічний) блок моделі управління підготовкою інформаційних менеджерів передбачає безперервну та поетапну діяльність, що складається із логічно взаємопов'язаних операцій і дій, спрямованих на здійснення безпосередньо навчального процесу. Цей блок передбачає широке застосування сучасних програмних, апаратних засобів та інформаційно-комп'ютерних технологій, спрямованих на оптимізацію навчально-виховного процесу підготовки фахівців.

Механізми реалізації змістово-цільового та організаційно-технологічного блоків концептуальної моделі управління підготовкою інформаційних менеджерів визначаються певними правилами та нормами: законодавчі акти, нормативи, накази, розпорядження, положення, інструкція тощо. Водночас успіх упровадження моделі базується на взаємодії зацікавлених сторін (ВНЗ – студент, викладач – студент) та орієнтований на кінцевий результат. Такий підхід забезпечить дієву модернізацію системи підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, а отже – виживання і конкурентоспроможність спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» та забезпечить довготривалу, результативну й ефективну діяльність ВНЗ з підготовки висококваліфікованих фахівців,

потреба в яких постійно зростає в умовах інформатизації суспільного розвитку України.

Список використаних джерел

1. *Петрова Л. Г.* Сучасні технології вищої бібліотечно-інформаційної освіти / Л. Г. Петрова. – К. : НПБ України, 2005. – 68 с.

2. *Петрова Л. Г.* Формування професійно-творчих здібностей менеджера як пріоритетне завдання бібліотечно-інформаційної освіти / Л. Г. Петрова // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матер. міжнар. наук. конф., 26–27 лютого 2009. – Ч. 2. – Х. : ХДАК, 2009. – С. 159–167.

3. *Петрова Л. Г.* Пріоритети і проблеми сучасної бібліотечно-інформаційної освіти / Л. Г. Петрова // Державна історична бібліотека України: історія, сучасність, майбутнє : матер. міжнар. наук.-практ. конф., приуроченої до 70-річчя заснування ДІБ України, 24–25 вересня 2009. – К. : «Арістей», 2009. – С. 237–239.

4. *Гультьяев А. К.* MS Project 2002. Управление проектами. Русифицированная версия : самоучитель / А. К. Гультьяев. – СПб. : КОРОНА принт, 2003. – 592 с.

Петрова Л. Удосконалення системи підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців як чинник підвищення ефективності діяльності бібліотек України.

Ключові слова: інформаційний менеджмент, освіта, підготовка фахівців для бібліотек.

Стаття присвячена проблемам підвищення ефективності підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців для ефективності діяльності бібліотек України. Нагальною потребою вищої освіти в Україні сьогодні є модернізація системи спеціальної підготовки фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» та, відповідно, системи їхньої безперервної освіти.

В основу системної організації навчання майбутніх фахівців автор пропонує покласти новий зміст, адекватний сучасному інформаційному та соціально-економічному розвитку суспільства, органічно пов'язати його з інноваційними технологіями навчання, творчим підходом педагогічного колективу, техніко-технологічним забезпеченням навчально-виховного процесу. Такий підхід зумовлює

прийняття положення про те, що підготовка інформаційного менеджера повинна враховувати сучасні реалії функціонування бібліотеки в умовах інформатизації суспільства та ринкової економіки.

Пріоритетним напрямом у підготовці інформаційних менеджерів, поряд із фундаментальним вивченням загальнопрофесійних і профілюючих дисциплін, повинно стати формування професійно-творчого потенціалу, стимулювання до науково-дослідницької діяльності, створення умов для розвитку індивідуальних творчих здібностей, мотивації та готовності до безперервної освіти і самоосвіти.

Ефективність професійно-творчої підготовки студентів значною мірою залежить від вираженого використання зазначених технологій та їхнього впровадження в практику. Реалізація цього завдання можлива шляхом оновлення змісту сучасної освіти та розробки концептуальної моделі освітньої системи професійного навчання інформаційного менеджера. Створена модель повинна органічно поєднувати змістово-цільовий та організаційно-технологічний рівні і ґрунтуватися на психолого-педагогічних основах формування творчого потенціалу особистості.

Petrova L. Improvement of the system of training for library and information specialists as a factor in increasing the efficiency of Ukrainian libraries' activities.

Keywords: information management, education and training for library specialists.

This article is devoted to the problems of improving the efficiency of training for library and information professionals for the efficiency of libraries activity in Ukraine. The urgent need for higher education in Ukraine today is modernization of special training for the specialists «Book science, librarianship, bibliography science» and accordingly the system of their continuing education.

The basis of the system of training for future specialists invited by the author to put new content, adequate modern information and socio-economic development of society, naturally associate it with innovative technology studies, cohort creativity of the teaching staff, technical and technological support of the educational process. This approach leads to the adoption of a provision stating that the preparation of the information managers need to take into account the current realities of functioning of the library in terms of information society and market economy.

The priority in training for information managers, along with a fundamental study of generally professional and majors should be the formation of professional and creative potential, stimulation of research activity, creating of conditions for the development of individual creativity, motivation and willingness to continuing education and self-education.

The effectiveness of vocational and creative training for students largely depends on prudent use of these technologies and their application in practice. Implementation of this task is possible by updating the contents of modern education and the development of a conceptual model of the educational system of vocational training for Information Manager. The model should be combined organically at content-targeted and organizational-technological levels and based on psychological and pedagogical bases of forming of creative potential of personality.

Петрова Л. Усовершенствование системы подготовки библиотечно-информационных специалистов как фактор повышения эффективности деятельности библиотек Украины.

Ключевые слова: информационный менеджмент, образование, подготовка специалистов для библиотек.

Статья посвящена проблемам повышения эффективности подготовки библиотечно-информационных специалистов для эффективности деятельности библиотек Украины. Неотложной потребностью высшего образования в Украине сегодня является модернизация системы специальной подготовки специалистов специальности «Книговедение, библиотековедение, библиографоведение» и, соответственно, системы их непрерывного образования.

В основу системной организации обучения будущих специалистов автором предлагается положить новое содержание, адекватное современному информационному и социально-экономическому развитию общества, органически связать его с инновационными технологиями обучения, творческим подходом педагогического коллектива, технико-технологическим обеспечением учебно-воспитательного процесса. Такой подход предопределяет принятие положения о том, что подготовка информационного менеджера должна учитывать современные реалии функционирования библиотеки в условиях информатизации общества и рыночной экономики.

Приоритетным направлением в подготовке информационных менеджеров, наряду с фундаментальным изучением общепрофессиональных и профилирующих дисциплин, должно стать формирование профессионально-творческого потенциала, стимулирование к научно-исследовательской деятельности, создание условий для развития индивидуальных творческих способностей, мотивации и готовности к непрерывному образованию и самообразованию.

Эффективность профессионально-творческой подготовки студентов в значительной мере зависит от взвешенного использования указанных технологий и их внедрения в практику. Реализация этой задачи возможна путем обновления содержания современного образования и разработки концептуальной модели образовательной системы профессионального обучения информационного менеджера. Созданная модель должна органично сочетать содержательно-целевой и организационно-технологический уровни и основываться на психолого-педагогических основах формирования творческого потенциала личности.